

Alcedo

September 2014 Nr 2 Årg 36

Örkelljungabygdens Natur

Innehåll

Höstens och vinterns program	sid 3
Ekursioner	sid 4
Ölandsresan 25/5 – 1/6	sid 14
Vårens och sommarens fågelobsar	sid 23
Sjögull i Örkelljunga kommun	sid 28
Ett hav av Jungfru Marie nycklar	sid 33
Men, det blev en fin sommar till sist...	sid 35
Stenbrytare av rang	sid 36
Takstickehyvel och bihus	sid 42
I svampskogen	sid 44
Slätter i Spångabygget och Ramnekärr	sid 45
Ny lokal för den rödlistade torvlöparen	sid 46
Styrelse, avgifter m. m.	sid 47

Sommaren är nästan över, men lever kvar i minnet som några härliga ölandsdagar. Vacker natur kan också skapa konflikt. Orkidéäng eller granskog? Blomsterprakt eller bad och fiske? En kulturhistorisk tillbakablick på odlarmöda och småindustri. Som vanligt kan vi bjuda på ett varierat innehåll. Trevlig läsning!

Redaktionen

Redaktionen

Janne Johansson, Ingas väg 7, Ö. Ringarp, 286 91 Örkelljunga,
0435-501 31, e-post: janne_ringarp@telia.com
Perry Vigelsbo, Ängelholmsvägen 49, 286 36 Örkelljunga,
0435-510 58, e-post: vigelsbo@telia.com
Leif Sigbo, Bjäregatan 3, 286 31 Örkelljunga, 0435-522 32
e-post: leif.sigbo@telia.com
Lena Ottosson, Hässleholmsvägen 47, 286 35 Örkelljunga
0435-511 03, e-post: lenna@ottosson.net
Pär Svensson, Klockgatan 21, 286 34, Örkelljunga, 0435-544 75
e-post: pergit@home.se

Nästa nummer av **Alcedo** utkommer i december. Manusstopp 30/11

Omslagsbild framsida: *Blodsopp* (Foto: Perry Vigelsbo)

baksida: *Brakved* (Foto: Perry Vigelsbo)

Höstens och vinterns program

- 4/10 Lördag. Svamputställning under kulturdagen.** Örkelljungabygdens Natur medverkar med en välfylld utställning i Vuxenskolans lokaler. Mer om arrangemanget i kommunens särskilda utskick inför kulturdagen. *Ansvarig* Styrelsen
- 6/10 Måndag. Varför lyssna på Naturmorgon – när man kan gå ut själv?** Naturmorgons redaktör, Lasse Willén, svarar själv på denna knepiga fråga! Samarrangemang mellan KOF och Naturskyddsföreningarna i Ängelholm och Söderåsen. Entré 40 kr. Stadsbibliotekets hörsal i Ängelholm kl. 19.⁰⁰. Samåkning från Netto kl. 18.¹⁵.
- 18/10 Lördag. Vandringslängs Bjärekusten.** Vi tänker denna heldag vandra längs strandängarna, ibland på fina ko- eller fårbetade ängar och ibland på stenigare underlag. Olika växter och fåglar kommer att passera revy. Totalt blir vandringsleden drygt en mil lång. Promenadskor är lämplig fotbeklädnad och allt efter vädret kan vindtäta plagg och/eller regnkläder rekommenderas. Glöm inte kikare och matsäck för hela dagen. Hemkomst troligen tidigast vid 16-tiden. Samling vid Netto kl. 08.³⁰. *Ansvariga* Birgit o Pär Svensson, tel. 544 75 eller pergit@telia.com
- 30/10 Torsdag. Holkspikning.** Det är alltid rätt tid att snickra bostäder åt våra både små och stora holkbyggare. Vi har bräddor som passar för både mes- och kattuggleholkar och kanske bygger vi också några för fladdermöss. Väl mött i Åsljunga skola, slöjdsalen. Vi bjuder på en enkel fika. Samling kl. 18.⁰⁰. *Ansvarig* Björn Herrlund
- 8/11 Lördag. Vandringslängs Vita sjö.** Under åren har vi vandrat runt ett flertal av kommunens sjöar. Nu har vi valt Vita sjö som vårt vandringsmål, belägen i byarna Krängelbygget och Porkenahult. Tag på lämplig fotbeklädnad. Glöm inte fika. Samling vid Netto kl. 09.⁰⁰. *Ansvarig* Zigge
- 20/11 Torsdag. Estremadura i västra Spanien.** Natur och kultur i en okänd del av Europa: eksavann, stäpp och snöklädda berg. Thomas Johnsson visar bilder och berättar. Samarr. mellan KOF och Naturskyddsföreningarna i Ängelholm, Klippan och Söderåsen. Entré 40 kr. Stadsbibliotekets hörsal i Ängelholm kl. 19.⁰⁰. Samåkning från Netto kl. 18.¹⁵.
- 4/12 Torsdag. Egna bilder.** En bildvisning kring det gångna årets aktiviteter. Eller en hopar fina naturbilder sedda med naturvandrarens ögon. Kom med och visa dina bilder! Vi brukar begränsa antalet till 100 bilder/person. Ett bra sätt att minnas när decembermörkret omsluter oss. Samling i Utbildningscentrums lokaler kl. 19.⁰⁰. *Ansvarig* Perry Vigelsbo

- 26/12 Fredag. Annandag jul. Hallands Väderö.** Bjärekretsen har gjort annandagen till en traditionsrik exkursionsdag ut till **Hallands Väderö**. Missa inte chansen att uppleva denna säregna ö under en annan årstid. Fika, kängor och varma kläder är en stor fördel. Vi återkommer i julnumret med avgångstid. *Ansvarig* Eva Persson
- 4/1 Söndag. Vandring i hemmamarkerna.** En januarivandring kan innebära mycket. Är det snö eller barmark? Är det is på vattendragen? Vi hoppas på en naturnära exkursion där vädret får avgöra målet. Förse dig med lämplig klädsel, kängor, och välsmakande fika. Vi ses vid Netto kl. 09.⁰⁰. *Ansvarig* Janne Johansson
- 17/1 Lördag. Fågelexkursion.** En vinterexkursion med studiet av övervintande fågel på dagordningen. Färden går till de kustnära, nordvästskånska markerna och vår förhoppning är att vi ska få se en del rovfåglar i form av örnar och vråkar. Ta varmt på dig och med dig. Och glöm inte kikaren! Det kan bli en minnesvärd dag. Start från Netto kl. 09.⁰⁰. *Ansvarig* Björn Herrlund
- 5/2 Torsdag. Årsmöte.** I början på februari är det dags för summering av det gångna året i form av ett årsmöte. Mer om detta i nästa Alcedonummer.

Har du frågor? Kontakta då den som är ansvarig för respektive programpunkt eller någon i styrelsen.

Exkursioner

Tjäderkursdag – fredagen den 4 april

Den nordiska fågelvärlden representeras av arter av skilda slag. Men man kan nog konstatera att skogshönsen, framförallt tjädern och orren, hör till de mer publika. I ett LONA-projekt (LONA = Lokal NATurvårdssatsning) har Örkelljunga och Hässleholms kommuner velat lyfta fram fågel- och växtlivet på sina myr- och skogsmarker. I projektet arbetar Lars-Erik Williams, kommunekolog i Hässleholm, och Janne Johansson ekolog från Örkelljunga.

Inom ramen för LONA-projektet hölls en kursdag med fokus på vårt största skogshöns, tjädern. Till kursledare hade man lyckats engagera sörmlänningarna Hans Svensson och Jan-Eric Hägerroth, två kunniga ornitologer som lagt ned mycken tid på att förstå sig på den eleganta tjädern. Framförallt har man tillbringat flera tusen timmar i sammanhängande, hållmarksrika skogsområden i Kolmården och Mälarmården.

De deltagare som inbjudits till denna kunskapsdag om tjädern var dels ett 10-tal markägare från både Hässleholms och Örkelljunga kommuner, dels intresserade fågelvänner från Skånes och Göteborgs ornitologiska föreningar, dels tjänstemän från Skogs-

styrelsen och länsstyrelserna i Skåne och Jönköpings län. Alltså en bra och spännande blandning av olika människor med olika åsikter, kunskaper och bakgrund.

På förmiddagen satt vi inomhus i Röke församlingshem och lyssnade på gedigna presentationer om tjäderns liv och leverne, ja, dess ekologi. Som bekant är den sydsvenska, i synnerhet den skånska, tjäderstammen synnerligen fåtalig i dag. Siffror på totalt 70-100 tappar har nämnts som ett troligt antal.

Spelande tjäder. Foto: Patric Carlsson

På eftermiddagen bar det sen ut i ”tjadervänlig” mark i norra delen av Örkelljunga kommun. En givande rundvandring genomfördes varvid Hasse och Jan-Eric guidade var sin grupp. Tjadervänlighet symboliseras ofta av talldominans och blåbärris och så var fallet även på denna lokal. Här växte tallen både i kanten av ett myrkomplex och dessutom ute på en större fastmarksholme. Bl.a. stötte vi på ett betesträd med högvis av spillningskorvar inunder. Här hade alltså en tjäder haft ett av sina nattkvarter.

Diskussionerna om forna tiders, 30- och 40-talens, tjäderrikedom varvades med viss uppgivenhet inför dagens ”utsvultna” tillstånd. Vad beror förändringarna på? Vad kan man göra för att ändra på tillståndet? Hur fungerar hänsynen till lekplatser? Skulle en fridlysning ha någon betydelse? Dagen avslutades med en fikakopp bortåt 16-tiden.

Ett stort tack till sponsorerna i form av SkOF, Studieförbundet och de nämnda kommunerna. Tjäderfrågan behöver en genomtänkt belysning under lång tid. Sambanden mellan tjäderns behov, predationens roll och vårt sätt att sköta skogen måste på något vis komma ner från ett teoretiskt plan och nå ut till ett vardagsförankrat framtidsliv. Finns tjädern kvar i Skåne om 30–40 år? Säg det...

Janne Johansson

Hallands Väderö i svinottan! – lördagen den 17 maj

Vilken vända man kan ha, minst en vecka innan – ska vi ta med i den tidiga morgonen? Lördagen den 17 maj. Snacka om ambivalens!

För att mötas i byn kvart i fyra på natten! Morgon kan jag inte tycka det är då. Från Torekov går en specialchartrad båt redan fem på morgonen!

Oh, ve och fasa! Efter arbetsveckan, upp så tidigt... Nej, det vet jag ej. Upp innan klockan ens slagit 03.⁰⁰! När man sover som godast under täcket... Packa mat för dagen, ha rätt kläder med, inte glömma, osv. osv. Solskyddskrämen för allt i världen!

Vädret ser ju lovande ut, då blir beslutet ännu värre! Hade de utlovat dagsregn vore det mycket enklare att stanna hemma. I sängen. Men vad ska vi besluta oss för? Alldeles på det klara med vad vi missar i fina naturupplevelser, kanske någon sjöfågel som ligger på reven ut mot Nordsjön, de är extra intressanta, tycker jag. Pär vill ta sina försök till undersköna naturfoton. Ska vi med eller ska vi inte? Våndan kvarstår. Handla god matsäck. Ställa klockan... Hmm, inget lätt beslut. Men så karskade vi upp oss och sa till oss själva: Detta sker inte var dag och finväder är utlovat. Iväg med oss!

Det blev såklart en helt sanslöst underbar dag där ute i Kattegatts pärla i goda vänners sällskap. Dimmorna låg morgontrötta i sänkor, förstår dem! Fåglarna kvittrade

både mycket och intensivt. Vi fikade ibland kortare och ibland längre stunder på platser som är minst i klass med "fina gatans". Mycket spännande fick vi se och höra, det mesta går tyvärr genom huvudet som om skallen vore en genomsläpplig sil! Längst ut på skäret låg faktiskt tobisgrisslan och slappade i vårsolen. Deras knallröda fötter såg jag tyvärr inte. Björn fick syn på en skärpiplärka ytterst ute vid fyren, stående på hållarna. Vad roligt! Visste inte ens att det fanns en med det namnet, ännu mindre sett en. Fördel att vara med erfaret folk. Ett annat minne är näktergalen, den ljöd med sin tjugiga strof både ofta och väl. Väl gömd i snåren. Jag plockade fram mobilen och fågelläten, aja baja, i den, strax ljöd näktergalen ur handen på mig. Oj vad hen svarade i busken! Stängde av mitt ljud. Minsann om jag inte lockade fram den och fick den i synfältet några korta sekunder innan den flög vidare.

Den lilla söta gula fetknoppen i hållskrevorna runt oss, med en fika i knäet och sol i nyllet. Kan livet vara bättre? Sju ljuvliga timmar på en vårklädd ö hade vi innan vi nöjda drog oss mot Örskelljunga igen. Vilken tur att vi tog oss omaket.

Birgitt Svensson

Ulagapskärret. Foto Pär Svensson

Vilken fantastisk dag vi bjöds på denna lördag, Norges nationaldag. Nästan helt vindstilla, klarblå himmel och över 20 grader varmt. Detta måste nog vara en av de vädermässigt bästa dagar genom tiderna som vår förening gästade ön. Det var bara så skönt och gott!

I alla fall kom vi dit redan lite över kl. 5, vårt sällskap på 15 personer. Genast mötte oss näktergalens sång. Svarthätta, törn-, trädgårds-, grön- och ärtsångare tillhörde

också kören som fyllde luften när vi kom i land och börjat vandra genom Söndre skog. Vi nådde Ulagapskärrer, som delvis hade vatten stående mellan alsocklarna. Trolskt och vackert. Här tillkom på flera platser sång av den mästerliga härmsångaren. Denna art utmärker sig verkligen med sin varierande, genomträngande sång. Under dagen hade vi nog ett knappt tiotal av arten.

I höjd med Kapellhamn höll ett gäng gråsiskor till och på de betade ängarna ner mot havet sågs tofsvipor med ungar, vitkindade gäss betade, rödbenor hördes. Vandringen fortsatte. På en klippställ nära sälreservatet intogs första fikan, uppe på krönet i ett alldeles makalöst fint, lugnt väder. Sälarna var på plats ute på sina skär, nog mellan 60 och 80 kunde bekvämt betittas av oss. Här nedanför oss hade de vitkindade gässen sin barnkammare. Flera kullar gick betandes nere vid vattnet, även flera ejderkullar. På andra sidan viken fanns det rikligt med tobisgrisslor, liggande både på klipporna och ute i vattnet. När man satt här ute på klipporna kunde man inte undgå att tänka på 70- och 80-talen, skillnaden var verkligen markant. Vad tänkte, i alla fall under tecknad på? Jo, på gråtrutarnas antal. I våra dagar är de bara en bråkdel av den tidens antal, kanske bara 25% av dåtidens månghövdade antal.

Lunglav. Foto: Pär Svensson

Fikan var över och vandringen mot fyren tog sin början med många småstopp. Triftfälten blommade otroligt vackert längs kustlinjen, ibland med inslag av gul käringtand. Överraskade blev vi av de 5 småspövar som plötsligt lyfte, ivrigt ljudande, och drog vidare mot norr. Här längs kusten var det nog optimala förhållanden för ärt- och törnsångare, de hördes ständigt sjunga. Biotopen passar även stenskvättan, den sågs på flera platser. Från skogen innanför strandlinje och klippor ljöd givetvis med jämna mellan rum en av öns ”tungviktare”, näktergalen.

En längre ”vila” intogs nära fyren. Fika givetvis, sedan rygggläge för många, andra kollade omgivningarna. En skärpiplärka sjöng vackert på klippartiet utanför fyrområdet. Hussvalornas tillhåll i och runt fyrområdet, en för arten omtyckt häckningsplats.

En del på marken kollades också! Vattenmöja, mandelblomma, rödblära, vattenblink och buskstjärblomma var en del av örterna. Vandringen tillbaka mot Sandhamn vidtog så sakteliga. På en fläder kollades den inte så vanliga svampen judasöra. Den växer bara på gamla fläderbuskar.

Båten tog oss så åter till fastlandet, samtidigt som ett antal tordmular hamnade i vårt blickfång. Dagens högtryck var med oss även vid återkomsten, ja gudaskön dag, alla var verkligen tillfreds.

Björn Herrlund

Foton: Pär Svensson

De Vilda Blommornas Dag – söndagen den 15 juni

Det blev nio deltagare som i soligt försommarväder följde med på blomstervandringen längs Pinnån. Det var tolfte gången vi, tillsammans med Svenska Botaniska Föreningen, anordnade detta samnordiska arrangemang. Med början vid Landisbanan där bland annat skogssäv, kranssvalting och hårslinga demonstrerades. Vid pågarnas och tösornas badställen med hägg, små- och flädervänderot, kärrfibbla och bäckbrämsa gjordes nästa stopp. Vi fortsatta sedan ut på Holmasidden med daggkåpor, darrgräs, Jungfru Marie nycklar, grönvit nattviol, skogs- klo- och åsljungabjörnbär. Tillbakavägen längs den andra åstranden, Smens stuga där rhododendron och häckberberis står kvar sedan mer än ett halvsekel och Prästaängen med bland annat grenrör och den ståtliga safsan på socklar i åbrinken.

Zigge

Cykling – torsdagen den 26 juni

Cykla med Lennart! Bara smaka på orden. Visst låter det sommar och vind i håret när man stilla cyklar fram på en liten väg Lennart letat upp åt oss.

Vi var tio stycken naturintresserade som kom med våra tvåhjuliga springare till samlingsplatsen. Den äldsta över 70, kanske Lennart själv? Och de yngsta elva tolv år! Där fanns också med två unga systrar från trakten av Eket som välkomnades hjärtligt.

Vi äntrade cyklarna och körde mot Hjelmssjö där Janne mötte upp. Vidare mot Flinka för stopp vid Krohns damm. Vi hann med en paus vid väggkanten strax innan tunneln under motorvägen för att undervisas av Janne om backvial, rödklöver, åkervädd men även kirskål och blåmunkar hittade han. Vidare söderut med stopp för att se två ormråkar sittandes på varsin stängselstolpe, oroades av oss och lyfta så graciöst som bara en rovfågel kan. Vi stod och njöt av vingslagen. De nya unga entusiasterna fick upp sina kikare och var med i flykten. Var det verkligen ormråkar? Häftigt.

När vi kommit fram till dammen monterade Lennart upp tuben han haft i sina rör på cykeln så fiffigt monterat. Vi såg där både storskrake och knipa. Svalorna flög över hagarna. Ladusvalor fick läras ut. Ringduvor och koltrastar fick de yngsta själva syn på. Vidare på turen spanade vi både högt och lågt.

Fikat intogs i en åkerkant med solen framglisandes mellan molnrevorna. Inget är väl så gott som att sitta lite halvdant på en mossbelagd sten med koppen i ena handen och en smörgås i den andra. Där fick vi återigen några växter av Janne. Kärleksört och revsmörblomma förevisades. Vi hade bara cyklat ett tiotal meter då vi skrämde upp ett tranpar, de lyfte så stilla och elegant. Efter korset vid Flinkatorpet så såg vi dem igen. Då var de längre från vägen och de hade kontroll på oss så då blev de kvar på åkern. Stiliga fåglar. Men var fanns ungarerna? Inga i år?

Svarthätta, gransångare, lövsångare och bofink fick vi höra då vi tog ett lyssnarstopp vid parkeringen in till tornet. Över motorvägen och strax framme vid stenbrottet vid Ekholm. Där drillsnäppan flög och hördes över vattnet. Är det en damm eller en

sjö? Sådant kan man fundera på eller är det bara ett vattenfyllt brott? Över tid blir det nog något av det förstnämnda. Några såg ett par stora fiskar nere i vattnet uppe från klipporna. Kanske fiskeläge här?

I skyn hade vi tornseglarna som berättar att det är sommar, högsommar. I sinom tid drar de söderut igen, tillsammans med de varma vindarna. Sädesärlan trippade på marken och vippade med stjärten. Växter som vi hade lite extra fokus på – fyrkantig johannesört, stormåra, renfana, gökärt, hundäxing och trädslaget ask.

Stopp längs vägen gjordes när gulsporre dök upp längs vägen. En lejongapsväxt (numera i familjen grobladsväxter) minsann!

När vi återigen kört över Pinnån var vi tillbaka i centralorten. Vi stannade till vid idrottsplatsen för att tacka varandra för en mycket lyckad afton och därifrån cyklade var och en hemåt åt sitt håll.

Birgit Svensson

Värsjön – tisdagen den 8 juli

Denna varma sommarkväll som under natten övergick till en av de ovanliga tropiska nätter häruppe i Norden, åkte vi ett gäng på tio personer till Värsjön för att spana efter fiskgjuseungar. Birgit hade snabbt planerat in denna exkursion då två 10-åriga Örkel-

ljungakillar visat intresse för fåglar och naturupplevelser. Väldigt trevligt med dessa killar som verkligen sänkte ”genomsnittsgubbaldern” drastiskt och med sådant intresse för fågellivet, fjärilar, växter och alla mogna blåbär...

När vi kom till södra delen av Värsjön såg vi cirka 30 bastardsvärmare på ängsvädd, det satt upp till fyra fjärilar på en blomma. De var så vackra och kändes mäktigt att få uppleva alla dessa på ett litet område. Sen när vi kom ner till sjön såg vi ett lompar utan ungar sakta simma rätt nära strandkanten. Några av oss såg och alla hörde en drillsnäppa som varnade, hade troligtvis ett bo nära strandkanten.

Liten bastardsvärmare

Foto: Perry Vigelsbo

Lennart och Janne ställde in sina tubkikare så vi kunde se fiskgjuseboet tvärs över sjön. Vi kunde se ett par ungar i boet och de båda föräldrarna sågs flyga majestätiskt ovanför och även sittande i boet. Tidigare har det iakttagits tre ungar i boet.

Härlig fikapaus intogs framför den glittrande Värsjön och de yngre deltagarna passade även på att plocka mogna blåbär medan vi lite äldre satt och pratade som vanligt.

Vi bilade även upp till den norra delen av sjön där vi såg kanadagäss, fiskmåsar, en fiskmåsunge och silvertärna med små duniga ungar, det senare boet placerat lustigt ute på kanten av en sten i vattnet.

Som vanligt är det inte bara att spana efter någon fågel med Naturskyddsföreningen, det är så mycket mer! Zigge kom med notblomster och frågade var det är, det är en sorts Lobelia vilket undertecknat så klart inte klarade av att svara men som satt sig ett litet tag i min lilla hjärna. Janne traskade omkring i vattenbrynet och hittade sjöhjortron som han visade upp. De liknade verkligen hjortron och var inte alls så äckliga som Birgit hade för sig. Zigge kom med små anekdoter som vad pedagog betyder, jo det betyder medvandrare och kommer från de grekiska filosoferna och medvandrare stämde ju in på oss! Birgit förklarade grundligt samtidigt som hon lyssnade på ungdomarnas önskan, att få se fiskgjusungarna flyga. Så det finns planer på ett nytt besök om några veckor.

Lisbeth Magnusson

Rönnen – tisdagen den 22 juli

Denna varma och soliga sommarkväll samlades vi 11 personer som skulle bege oss ut mot Skälderviken. Närmare bestämt till Rönnens fågelskyddsområde. Vi parkerade vid Häljarödsgården och vandrade ner mot stranden.

De sköna havsvindarna delade vi med en flock betande kossor. Vi skådade ett 30-tal arter som bland annat storspov, gluttsnäppa, kärrensäppa, grönbena och småskrake. Det kom även en stor starflock på ca 1000 individer och flög förbi oss. Grågässen samlas också vid kusten och pratade högljutt hela kvällen.

Zigge visade oss smultronklöver som jag själv aldrig har sett innan. Tyvärr så fick vi avsluta kvällen för våra lättklädda ben blev besökta av hungriga knottliknande varelser. Annars så hade merparten av oss gärna stannat längre om vi hade haft bättre kläder och en fika till med oss.

Marita Jönsson

På spaning efter den tid som flytt... Foto: Pär Svensson

Mästocka ljunghed – söndagen den 24 augusti

Heden är ett av få områden i Halland som är kvar som ljunghed. I mitten av 1800-talet var ungefär en tredjedel av Halland ljunghed. 1978 blev området naturreservat och det omfattar 71 ha. På senare år har man huggit ner skog åt väster för att kunna utöka reservatet.

Mästocka, en välbevarad ljunghed. Foto: Janne Johansson

Vi var 12 personer som gick ut för att njuta av den idag ovanliga naturen i blåsigt höstväder trots att vi var kvar i augusti. Ljungen höll på att bli överblommad p.g.a. den tidigare så varma sommaren. Ljungen bränns vart sjunde år uppdelat i olika område så att inte allt bränns samma år. Under vandringen såg vi att ett stort område bränts av i våras och där kom det gott om nya plantor av bl.a. slåttergubbe, hårginst och även några små ytor med kattfot. Med hjälp av kartutdrag från Artportalen och GPS kunde vi hitta både cypresslummer och klockgentiana. Intill cypresslummern hittade vi även ett blommande exemplar av granspira som normalt blommar i maj. Även en slåttergubbe stod i blom mot normalt i juni. Vi letade även efter mosippa men det hittade vi inga, man får åka till heden i april/maj för att lättare hitta den. Fåglar såg vi inte så många men Janne höll koll och noterade någon piplärka, svalor, tornfalk, stenskvätta, korp och en trolig bivräk. Några gropar var grävda i grusbackarna för att gynna solitära bin och steklar. Det finns en hel del rödlistade insekter på heden.

Vi tog en omväg hem via Porsabygget och längs med Krokån söderut till Flammafallet, vilket var mäktigt efter allt regnande. Vattnet var väldigt brunt, Janne tyckte det var brunt som kaffe medan Gunhild tog jämförelsen med bärnsten. Några passade på att plocka svamp andra plockade blommor och gräs, dock inget ovanligt.

Det var en trevlig dag och precis lagom till hemfärd så kom regnet.

Evyoch Lars Schale

Ölandsresan 25/5 – 1/6

Så var vi där. Vandrade ut på de säregna alvarmarkerna – Ölands Stora Alvar. Mytomspunnet med sin långa historia av mänsklig närvaro. ”4000 år av samspel mellan mänskliga och natur” var rubriken på en informationsskylt som vi stannat till vid. En vacker tanke att inledningsvis bära med sig och begrunda.

Vickleby kyrka syntes hela tiden i väster som ett landmärke där vi strosade fram. De spikraka stenmurarna ledde emellertid blicken i motsatt riktning, utöver det platta, karga landskapet. Vi bekantade oss så sakta med orkidéerna och ölandssolvändan då ängshöken gjorde en kortvarig uppvisning en bit därifrån. Plötsligt upptäckte vi en flock med kor. När vi fick ögonkontakt med en stor tjur insåg vi att livet var tryggare på andra sidan stenmuren. Väl där, efter duster med vassa taggtrådar, slog vi oss ner i lä bakom en tät och utbredd enbuske. Solen värmdes så där lagom denna majdag och matsäcken plockades fram. Lärkan slog sina drillar, en stenskvätta vakade lite ängsligt och i skyn jagade tornseglarna.

Efter en god stund packade vi ihop och gick vidare. Alvarets vidder gav oss en känsla av att vara ensamma. Enstaka tallar kämpade för sin existens och tecknade sig vackert mot den blå himmeln. På håll kunde vi se dungar av träd som verkat hitta en mer gynnsam växtplats. Plötsligt hörde vi ett mjukt, enstavigt läte. En bit bort stod en ljunghpipare och betraktade oss. Den rörde sig då och då med korta, snabba steg, för att

sedan stanna och se åt vårt håll igen. Vi dröjde kvar vid bekantskapen och fascinerades – av ljunghpiparen och av naturen vi befann oss i.

Beijershamn

På Haga Parks camping hade vi vårt boende. Birgit och jag i tält, de övriga nio deltagarna på campingens vandrarhem. Dessutom fanns på annan ort fyra sporadiska deltagare med sina husvagnar.

Haga Park ligger vid Beijershamn, sju kilometer söder om Färjestaden. Som namnet antyder anlades här en gång en hamn. Etableringen vid mitten av artonhundratalet blev dock misslyckad och efter endast ett tiotal år fick den förfalla och idag är det endast piren och ortsnamnet som avslöjar dess historia. Kring piren har dessbättre naturen gynnats på ett positivt sätt och området är idag inrättat som naturreservat. Här kan man skåda fågel eller bara flanera med fin utsikt ut över Kalmarsund.

Det inledande besöket på alvaret inspirerade till att planera de följande dagarna då vi alla träffades på kvällen. Öland erbjuder så mycket och vår korta tid begränsade våra val – dock ett kärt bekymmer. Till slut enades vi om en tidig start dagen efter för att åka söderut med Ottenby lund och fågelstationen som mål.

Söderut längs Alvaret

Vi följde landsvägen med bilen ner mot Ottenby. Strök längs alvarets västra sida, kilometer efter kilometer. Solen var på väg upp över horisonten och färgade himmlen,

som var täckt med slöjlika moln, i varma röda nyanser. Vi insåg hur stort Ölands Stora Alvar verkligen är. 37 kilometer långt och 15 kilometer på det bredaste stället, påminde vi oss att vi läst.

Alvarmarkerna på är upptagna på Unescos världsarvslista som en del av Södra Ölands odlingslandskap. Alvar är benämningen på en landskapstyp med ett tunt lager växlighet på kalkstensberggrund. Dessa magra marker med extremt svåra förutsätt-

Utsikt över schäferiängarna

ningar för växtlighet, med sina långa torra perioder kontra blöta, har gjort att florin är väldigt speciell och anpassad. Det finns ett flertal endemiska arter. Till dessa hör alvarmalört, ölandssolvända och ölandsmåra, enligt information från Länsstyrelsen Kalmar läns upplysande hemsida. Men det går också att finna områden med fuktiga gräsmarker och starrdominerande rikkärr.

Vid nittonhundrafemtioalet minskade antalet djurhållande lantbruk. Alvaret började då sakta att förbuskas av en och ölandstök. Buskar, och på vissa ställen även träd, fick möjlighet att växa upp. Ett nytt landskap var på väg att växa fram. Den biologiska mångfalden som den ter sig i ett kulturlandskap var hotad. Under 1990-talet infördes därför ett miljöstöd med ekonomisk ersättning för lösdrift. Idag går det åter djur på stora delar av alvaret. Utöver detta har det också gjorts insatser med röjning för att få bort oönskad vegetation. Thorsten Johansson skriver träffande i sin bok **Ölands Stora Alvar**: ”Stora Alvaret är ingen statisk naturmiljö utan har växlat utseende efter det mer eller mindre hårdhända brukandet av människor och djur sedan stenåldern”.

Samspelet mellan människa och natur blev uppenbar då vi i soluppgången såg ett antal hästar springa mot vägen där vi for fram. Vi stannade och tog en bild av dagens alvar.

Ottenby lund och fågelstationen

Efter att vi parkerat våra bilar vid parkeringen till den Norra lunden vandrade vi iväg längs den spikraka vägen som sträcker sig ner mot havet. Vi fick efter en kort bit höra mindre flugsnappare. Härmsångaren kontrade och piggade upp med sin lustiga sång någonstans i lundens labyrinter.

Vid skogskanten kom vi till ett fågeltorn som gav fina vyer över de intensivt gröna schäferiängarna. En rödspov och några skärfläckor visade sig i tubkikaren. Här intogs sedan frukost innan vi vandrade vidare längs en stig till den Södra lunden. Stigen förde oss genom ett lummigt område av ek, al och avenbok. Majbräken prydde salen med sin gröna matta.

Tofsvipan häckar intill vägen mot fyren. Foto: Perry Vigelsbo

En sommargylling hade hörts, intygade en grupp fågelentusiaster vi mötte. Vi lyssnade en stund men fick tyvärr gå vidare utan resultat.

Sedan åkte vi vidare till Ottenbys fågelstation där Sveriges högsta fyr står med sina 42 meter. I folkvimlet hittade vi ett ledigt bord med bänkar som gav oss en välbehövlig paus och en bekväm fika. Någon gjorde sedan ett besök ner mot udden med tubkikare, någon upptäckte att det fanns ett öppet café där man kunde få sig en glass.

Alvargräslök

Vit fetknopp

Bergskrabba

Getväppling

Johannesnycklar

Göknycklar

Ölandssolvända

Puktörneblåvinge

Smultronvisslare

Aurorafjäril

Skogsvisslare

Mindre guldvinge

Foto: Pär Svensson, Perry Vigelsbo, Zigge

Mellbyör

Sjöängarna vid Mellbyör var vårt nästa mål för dagen. Bilarna parkerades uppe vid stora vägen. Därifrån fick vi följa en grusväg som sträckte sig genom åkermarker för att komma fram. Där hade vi sedan fina vyer över Östersjön och den steniga strandlinjen och snart hittades en perfekt plats som gjord för en sen lunchrast. Det luktade av sjö. Vädret var majskönt och hussvalorna strök över våra huvud. Lite högre upp flög fyra rödspovar ljudligt mot åkrarna för sitt spel. Några rödbenor signalerade med sina röda ben vid sjökanten och några gravänder passerade med stadiga vingslag. Vi satt på första parkett.

Den tidiga morgonen gav sig tillkänna och när eftermiddagen var kommen kände alla sig nöjda för dagen. Sakta rullade vi hemåt genom det öländska landskapet. Vid Stenåsa besökte vi Naturbokhandeln och på vägen mot Resmo kunde alvaret återigen betraktas genom bilfönstret.

Kvällen ägnades åt vila, mat och kanske en promenad ner till Beijershamn.

Rödspoven på vakt vid sitt revir

Mot Ekelunda och Dröstorps ödeby

Sommarvädret hade bitit sig fast och morgonen var solig och varm när vi träffades för avfärd efter vandrarhemmets fina frukostbuffé. Vi åkte över till den östra sidan av ön. Där styrde vi norrut och efter en stund svängde vi in på en mindre grusväg som tog oss till alvarbyn Ekelunda. Därifrån var det två kilometers vandring till Dröstorps ödeby.

Vi gick genom grinden som markerade att vi nu kom in i ett naturreservat. Ölands Stora Alvar har ett flertal reservat med syfte att bevara det betesberoende kulturlandskapet med sitt speciella växt- och djurliv. En göktyta hördes vid starten och gav förhoppning om en dag med mycket upplevelser. Vi vandrade längs en gammal körväg. Ofta var berggrunden av kalksten blottad och vägen tydlig där den skar genom det tunna jordlagret. Ölandssolvändan, med sina starkt gula blommor, fångar vår uppmärksamhet och eggjar fantasin. Den har funnits på dessa marker sedan inlandsisen drog sig tillbaka och är i högsta grad anpassad till alvarets stränga krav. I vittringsgrus eller en liten skreva visar den sin överlevnadskonst. Blommande oxelträd, med sina grågröna blad höjde sig, om än måttligt, där marken tillät. Bland de bitvis dominerande enarna hördes en näktergal och sånglärkan var vår följeslagare mest hela tiden. Inte sällan sågs stora områden där den vita fetknoppen bredde ut sig med sin röda matta. Här

och där bergskrabba, såpört, sankt Pers nycklar, Johannesnycklar, backsmultron, axveronika och blommande berberisbuskar.

När vi kom fram till de ruiner som finns kvar efter det som en gång var Dröstorps by fann vi skugga under några stora askar. Vi slog oss ner för att äta och dricka. Omgivningen var vacker och man fylldes av en andäktigt känsla. År 1756 flyttade två familjer hit för att bruka jorden. Efter hand växte byn och som mest fanns det 24 invånare. Byns historia blev dessvärre kort och sedan slutet av 1800-talet har den stått öde.

Efter ett tag gick vi vidare mot Dröstorpsmossen som ligger strax söder om byn. Här stod det mesta i bjärt kontrast till sin omgivning. Kanske denna lilla sjö var anledning till att folk valde att bosätta sig på just denna plats. Här var växligheten en annan och gräset växte frodigt för de lössläppta betesdjuren, eller kulturbevararna, om man så vill; vi såg en ko ligga nöjd och idissla vid en av ruinerna.

Något som på håll liknade en välbyggd flotte låg på andra sidan av sjön. Ett sångsvanspar hade här hittat sin plats att häcka på. Några skrattnåsar lekte runt, landade vid sjökanten för att leta efter något ätbart. Samtidigt ringlade vi fram med böjda nackar vilket gav resultat. Det svårupptäckta flugblomstret kunde läggas till listan av orkidéer tillsammans med den mer färgglada blodnyckeln. Till sist gjorde även ängshöken entré och visade sin skickliga flygkonst.

Orkidémarker vid Dröstorpsmossen

Vi lämnade efter ett tag Dröstorpsmossen och vände tillbaka genom ett stort bestånd med enar innan vi hittade vägen som vi gått på när vi gick in. Några så kallade karst-

sprickor stannade vi till vid för att begrunda. I dessa sprickor samlas växtdelar som med tiden blir till mylla där man kan finna ett annat utbud av växter.

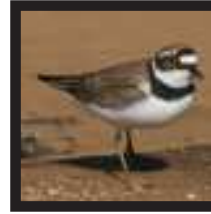
Lite motvilligt lämnade vi sedan detta sköna naturområde och gick mot bilarna. Efter en gemensam fika på en rastplats med svalkande skuggsida åkte Birgit och jag hemåt. De övriga åkte tillbaka till vandrarhemmet för rekreation. Dagen efter hade de åkt norrut längs den västra sidan där de besökte Halltorps hage. Här hade de vandrat genom lundlika områden. De hade även sett månghundraåriga ekar och vandrat över strandängar där listan av växtarter hade ökat på. Vid ett besök på hembygdsgården i Algutsrum hade de fått se blommande majlök. Hemresan hade sedan gått lyckligt, precis som vår, dagen innan.

Öland hade bjudit på fina dagar med förhoppning om ett snart återseende.

Text och övriga foton: *Pär Svensson*

En av de grova ekarna i Halltorps hage. Foto: Perry Vigelsbo

Vårens och sommarens fågelobsar

(16/4-15/8)

Det har gjorts flera anmärkningsvärda observationer i år. Mandarinanden i Fiskedammen må vara en parkrymling men den färgglada trädanden har aldrig tidigare observerats här. Samma sak gäller vitvingad tärna. Under en smärre invasion i Skåne och Halland fick också vi besök. För dvärgbeckasinen blev det tredje obsen under snart 20 år.

Lommar / doppingar / andfåglar

Storlom - 2 ex Store sjö 23/6 (NOL), 1 ex Store sjö 20/7 (KAJ), 12 ad ex Vårsjön 11/8 (BH).

Smådopping - Ingen observation detta år! Verkligen ingen häckning 2014?

Skäggdopping - Minst 1 unge i Hjelmsjön. (JJ, EPe).

Knölsvan - 2 ex Vårsjön 3/5 (BH).

Sångsvan - 3 ex Flygfältet Sk. Fagerhult 22/5 (BH).

Vitkindad gås - Första flocken, 50 ex str Ö. Ringarp 30/4 (JJ). Huvudsträcket drog förbi här 21-22/5. Största grupperna, 400 ex str Långasjön 21/5 (LS), 300 ex str Ekorrstigen Ö-a 21/5 (BH).

Mandarinand - 1 ex Fiskedammen 15/4 (genom JH).

Vigg - 50 ex Vårsjön 18/4 (LS).

Ejder - 2 ex Vårsjön 25/5 (JO).

Sjöorre - 1 ex hane Vårsjön 6/7 (SN). Ovanligt med sommarobsar av arten.

Storskrake - 4 honfärg Vårsjön 18/7 och 11/8 (BH). Lyckad häckning?

Rovfåglar / hönsfåglar / tran- och rallfåglar

Bivråk - 3 ex Ekorrstigen Ö-a 15/5 (BH). Förstaobs. 1 ex Jännaholm 17/5 (KAJ), 1 ex Jännaholm 22/6 (KAJ), 1 ex St. Kjällstorp 1/7 (JJ, EPe), 1 ex Lärkesholmssjön 26/7 (BH, EK).

Brun kärrhök - 1 ex Ljungaskog 18/4 (JO) Förstaobs. 1 ex Långasjö 19/4 (LS), 1 par Flinka sjö 23/4 (LP), 1 ex hane Holmasjön 23/4 (LP), 1 par Långasjön 2/5 (BH), 1 ex hona Flinka sjö 5/8 (LP), 1 ex hane Sällersås 8/8 (BH).

Duvhök - 1 ex hona Sällersås 10/7 (BH).

Kungsrör - 1 ex Trulsabygget 24/5 (KJo, KAJ).

Fiskgjuse - 1 ex 19/5 (LP), 1 ex 21/5 och 4/6 (JJ), samtliga från Hjelmsjön, 1 ex Lärkesholm 21/6 (LP), 1 ex Eket 7/7 (TS), 1 ex Svarta sjö 17/7 (JJ, LS), 1 ex Hjelmsjön 3/8 (JJ), 2 ex Hjelmsjön 10/8 (JJ, EPe). Häckningen i Vårsjön blev lyckad med 3 flygga ungar. (SN, BH m. fl.).

Tornfalk - 1 ex på följande lokaler: Skogen 18/4 (LP), Jännaholm 24/5 och 29/5 (KAJ), Flinka sjö 29/6 (KAJ), V. Flinka 30/6 (KAJ), Eket 3/7 (TS), Jännaholm 10/8 (KAJ). Häckningen i N. Össjö åter lyckad med 3 flygga ungar (KAJ).

Lärkfalk - 1 ex Svenskemyr 24/5 (KAJ). Förstaobs. 1 ex Lillesjö 4/6 (KAJ), 1 ex S. Össjö 30/6 (KAJ), 1 ex Svenskemyr 30/6 (BH), 1 ex Stens myr 8/7 (JA), 1 ex Långalts myr, slutet juli. (PC).

Orre - Föreningens inventeringsart 2014. 1 tupp Flåssmyr 18/4 (PC), 3 tappar, 1 höna Svenske myr 18/4 (KAJ), 2 tappar Smörmyr 19/4 (LP), 1 ex Flåssmyr 21/4 (ESa, DP), 1 tupp Store mosse 21/4 (LP), 2 ex Onsen 21/4 (JH, LE), 1 tupp 22/4, 3 tappar, 1 höna Svenske myr 26/4 (KAJ), 1 tupp Liamyren 27/4 (KAJ), 1 tupp 22/4, 2 tappar 28/4 Smedhultamossen (BH), 1 tupp Attarpamossen 28/4 (BH), 2 ex Långalts myr 2/5 (PC), 1 tupp Skrikamyren 2/5 (PC), 4 tappar Flåssmyr 2/5 (PC), 1 tupp Svenske myr 8/7 (KAJ), 1 tupp, 2 hönor Karsatorp under sommaren (MGn), en kull Smedhultamossen (MGn).

Tjäder - 1 tupp Fagerhultamossen 1/5 (KAJ), 1 höna Hjelmsjövik 15/4 (CS), 2 tappar, 1 höna Karsatorp 19/4 (MGn), 2 tappar Osbäcken Värnsjö april (MGu), 1 tupp S. Össjö 1/5 (KAJ), 1 höna med en kyckling Örnalt/Hannabad 1/7 (KAJ).

Vattenrall - 1 ex Lönsjön 15/4 (KAJ). Förstaobs.

Rörhöna - 1 par och 2 pull Harbäckshult 16/5 (LP), 1 ex Häleryd 16/5 (LP), 2 ex Rya 16/5 (LP), 1 ex Prästsjön 2/6 (LLW).

Trana - Arten sedd under häckningstid på många lokaler, Eket, Flåssmyr, Smörmyr, Smedhult, Fagerhultamossen, Store mosse, m.fl. Par med 2 ungar Sjunkamossa 13/6 (LP).

Vadarfåglar / måsfåglar / duvor / gökar

Strandskata - 1 ex förbiflyg V. Ringarp 4/5 (BH), 1 ex V. Spång 13/5 (LS). Sedan observerad från 12/6 till en bit in i juli på Ö-a ip, vid Hjelmsjön och i kvarteret Ejdern, från 1 till 6 ex. Första obsen 12/6 1 ex Ö-a ip (BH), mest 6 ex Ejdern 3/7 (SH) och 5-6 ex Ö-a ip 6/7 (TS).

Mindre strandpipare - 1 ex Smörmyr 19/4 (LP), 3 ex Krohns damm 19/4 (LP), 2 ex Store mosse 21/4, 25/4 (LP), 1 ex Bergbrottet Ekholm 4/6 (LP), 1 ex Store sjö 22/6 (KAJ), 1 ex Store mosse 22/6 (LP), 4 ex Industriområdet V. Spång 25/7 (JLi). Lyckad häckning?

Tofsvipa - 2 ex Store mosse 19/4, 21/4, 25/4 och 29/4 (LP), 1 ex Krohns damm 29/4, 1 ex V. Flinka 5/5 (LP), 4 par med 4 konstaterade bon i maj Smedhult/Långalt (MGn), 1 ex S. Össjö 22/5 (BH), 1 ex Esborrarp 8/6 (LP), 1 ex förbiflyg Flinka sjö 16/5 (BH), 9 ex S. Össjö 20/6 (KAJ), 2 ex Store mosse 22/6 (LP), 1 par med minst 1 unge S. Össjö 23/6 (KAJ), 1 ex Köphultasjön 26/6 (SN), hela 27 ex (varav 1 unge) S. Össjö 28/6 (KAJ), 1 par med 3 ungar Björnholm 1/7 (SHu), 11 ex rast Ö. Flinka 25/7 (LP).

Dvärgbeckasin - 1 ex sj en gång! Store mosse 25/4 (LP). Samma individ sj även en strof på kvällen samma dag! (JJ, EPe).

Storspov - 1 ex Flygfältet Sk. Fagerhult 7/7 (NOL).

Gluttsnäppa - 1 ex Hjelmsjön 14/5 (JJ), 5 ex rast Värnsjön 6/7 (SN). Observationerna från vår- respektive höststräck.

Skrattmåsa - 80 ex Värnsjön 18/5 (BH). Som brukligt har ca 60 par häckat i Hjelmsjön, dock med okänt resultat.

Fiskmåsa - Minst 50 ex Värnsjön 2/5 (BH).

Silltrut - 1 ex Ramnekärr 29/6 (KAJ).

Fisktärna - 2 ex Värnsjön 2/5 (BH). Förstaobs. 14 ex Värnsjön 10/5 (SN). 1 ex ruvande Värnsjön 5/7 (BH).

Silvertärna - 19 ex Hjelmsjön 27/4 (SN). En mycket ovanlig gäst hos oss. Andra fyndet i kommunen.

Vitvingad tärna - Ny art för kommunen! Framför allt Skåne och Halland hade under ett par dagar besök av flera hundra ex av arten vid sjöar och kustnära områden. 2 ex Hjelmsjön 19/5 (SN, BH, JJ m. fl.), 1 ex Värnsjön 19/5 (SN).

Skogsduva - 2 ex Höjaholm 18/4 (PC), 2 ex Onsen (JE, LE), 1 ex Smörmyr 26/4 (LP), 1 ex Linhultet 5/5 (JJ), 1 ex Ö. Ringarp 22/5 (BH), 1 ex S. Össjö 22/5 (BH), 1 ex Lönsjöholm 22/5 (BH), 1 ex Grytåsa 1/7 (JJ, LS), 1 ex Vita sjö 17/7 (JJ, LS), 1 ex Grytåsa 5/8 (LP).

Turkduva - 1 ex kv Ejdern Ö-a 24/5 (BH). Första obsen på flera år!

Gök - Åter 1/5 (JO, KAJ). Förstaobsar.

Skärrfåglar / seglare / praktfåglar / hackspettar

Nattskärna - 1 ex Smörmyr 20/5 (LP). Förstaobs. 2 ex Långalts myr 5/6 och 2 ex Lönsjöholm 5/6 (ÖN), alla spelande fåglar. 2 ex S. Össjö 7/8 (KAJ). De sista sågs födosökande.

Tornseglare - 1 ex Ö-a 12/5 (JJ, KAJ). Förstaobs.

Kungsfiskare - 1 ex Hjelmsjön 13/8 (JJ).

Göktyta - 1 ex Drakabygget 27/4 (JO), 1 ex S. Össjö 27/4 (KAJ). Förstaobsar. 1 ex Ekorstigen Ö-a 1/5 (BH), 2 ex Grytåsa 15/5 (LP), 1 ex Lärkesholm 22/5 (BH), 1 ex Träskobygget 14/6 (LP), 1 ex Store sjö 20/7 (KAJ).

Mindre hackspett - 1 ex på följande lokaler. Pinnå/Bruketområdet 20/4 (JJ, EP), Orre-slättsvägen Åsljunga 10/5 (SN), Abborrasjön 19/5 (JJ), Ekorstigen Ö-a 29/6, Ö. Ringarp 12/7 (JJ, EP), Ö. Ringarp, Ljungaskog och Ingeborrarp 17/7 (JJ), Ekorstigen Ö-a 26/7 (BH), Ö. Ringarp 10/8 (JJ, EPe).

Tättingar

Trädlärka - 1 ex sj Store mosse 21/4 (LP). Även 25, 26 och 29/4 (BH, LP).

Backsvala - 3 ex Värnsjön 25/5 (JO). Förstaobs, och den enda obsen i kommunen i år.

Ladusvala - Åter 20/4 (KAJ). Förstaobs. Stor ansamling, 100 ex Ljungaskog 25/7 (LP).

Husssvala - Åter 27/4 (JO). Förstaobs.

Trädpiplärka - Åter 18/4 (KAJ, JO). Förstaobs.

Gulärta (sydlig) - 1 ex Ö. Flinka 15/5 (LP), 1 ex str Ö-a ip 15/8 (BH).

Forsärta - 1 par Skogabäcken 12/5 (BH), 1 ex sj Skogabäcken 27/6 (BH), 1 ex Ingeborrarp 2/7 (JJ, LS), 1 ex S. Össjö 21/7 (KAJ).

Näktergal - 1 ex sj V. Spång 15/5 (LP), 1 ex sj Lärkesholm 22/5 (BH).

Svart rödstjärt - 1 ex sj Ö-a centrum 16/4 (BH). Förstaobs, även 19/4 (SN). 1 ex sj V. Spång 13/5 (LP), 1 ex sj Ö-a 18/5 (BH). 1 ex sj V. Spång (Industriområdet) 21/6 (LP). 1 ex sj på kv Ejdern i ca 3 veckor i juni. (BH).

Rödstjärt - 1 ex Jännaholm 20/4 (KAJ). Förstaobs.

Buskskvätta - Åter 18/4 (JO). Förstaobs.

Stenskvätta - 1 ex hane Långalt 18/4 (PC), 1 par Skogen (BH, LP), 1 ex hona V. Spång 18/4 (LP). Förstaobsar. 2 ex Sonnarp hanar 20/4 (BH), 1 ex Smedhult 22/4 (BH), 1 ex S. Össjö 26/4 (KAJ), 1 ex Grytåsa 27/4 (JO), 1 ex sj Lemmeshult 9/5 (LP), 1 ex V. Spång 5/5 (LS), 1 par S. Össjö 22/5 (BH). 1 par med 2 pull Skogen 2/7 (LP), 1 ex S. Össjö 2/8 (KAJ), 1 ex Tuvatorp 4/8 (BH), 1 ex Vårsjö 4/8 och 6/8 (BH).

Kärrsångare - 1 ex sj Långasjön 5/6 (ÖN).

Rörsångare - 2 ex sj Holmasjön 12/5 (LP). Förstaobs.

Härmsångare - 1 ex sj Hjelmshöj 20/5 (LP). Förstaobs. 1 ex sj Ekholm 22/5 (BH), 1 ex sj Ö-a 26/5 (LS), 1 ex sj Abborrasjön 3/6 (JJ), 1 ex sj Sjöbygget 8/6 (LP), 1 ex sj Ö. Spång 9/6 (LP), 1 ex sj Ö. Spång 21/6 (LP).

Ärtsångare - Åter 24/4 (BH). Förstaobs.

Törnsångare - Åter 9/5 (LP). Förstaobs.

Trädgårdssångare - Åter 9/5 (LP). Förstaobs.

Grönsångare - Åter 27/4 (BH). Förstaobs.

Lövsångare - Åter 17/4 (PC). Förstaobs.

Brandkronad kungsfågel - 1 ex sj Ånalt 19-21/6 (DG, MMa, AR). Samma lokal som 2013.

Grå flugsnappare - Åter 9/5 (LP). Förstaobs.

Mindre flugsnappare - 1 ex sj Lärkesholm 5/6 (BH, LP). Samma lokal som 2012!

Svartvit flugsnappare - Åter 18/4 (JO). Förstaobs.

Törnskata - 1 ex hona Trottatorp 11/5 (KAJ). Förstaobs. 2 ex Lärkesholm 14/6 (LP), 1 ex hane V. Flinka 16/6 (LP), 1 par Lärkesholm, viltvattnet Skåneleden 18/6 (BH), 1 ex hane Köphultasjön 26/6 (SN), 1 par V. Ringarp 2/7 (BH), 1 ex Mattarp 28/6 (JJ), 1 ex Linhultet 9/7 (LS), 1 par med nyligen flygga ungar V. Ringarp 26/7 (BH).

Gråsparv - 3 par hä Ekholm 24/6 (BJ).

Steglits - 3 ex Ö-a 2/6 (LSv), 4 ex V. Flinka 4/8 (LP), 3 ex Grytåsa 5/8 (LP).

Hämpling - 2 ex Harbäckshult 30/5 (BH), 1 ex Lärkesholm 6/7 (JJ, EPe, JA), 2 ex Lillgården Harbäckshult 5/8 (PC).

Mindre korsnäbb - 5 ex Jännaholm 22/6 (KAJ), 4 ex V. Ringarp 2/7 (BH), 1 ex Ö-a 3/7 (TS), 20 ex G. Hallandsvägen 4/7 (LP).

Större korsnäbb - 2 ex S. Össjö 15/4 (KAJ), 2 ex honor Svenske myr 26/4 (KAJ).

Förklaringar

Lokaler skrivna i kursiv stil ligger strax utanför kommungränsen, t ex *Rössjön* och *Sjöaltssjön*. (ad=vuxen, hä=häckning, juv=ungfågel, k=kull, 1k=fjolårsunge, pull=nykläckt unge, sj=sjungande, str=stäckande).

Vi tackar alla som rapporterat in sina observationer. Inkomna observationen ligger till grund för sammanställning och status på Örkelljunga kommuns fågelarter; då, nu och för framtiden.

AR	Anders Rimne	IE	Lotta Ekedahl
BH	Björn Herrlund	LLW	Lotta Linné Wendin
BHz	Bengt Hertzman	LP	Lennart Persson
BJ	Bengt Johansson	LS	Leif Sigbo
CS	Christer Sandén	LSv	Linda Svahn
DG	David Gustavsson	MGN	Mats Gustavsson
DP	Daniel Pettersson	MGu	Martin Gustafsson
EK	Eva Kristiansson	MMa	Mattis Madjidian
EPe	Eva Persson	NOL	Nils Ove Lindman
ESa	Edvin Sahlin	PC	Patric Carlsson
JA	Jörgen Andersson	RRi	Rolf Ridderdal
JH	Johan Herrlund	SH	Susanne Herrlund
JJ	Janne Johansson	SN	Seth Nilsson
JO	John Olandersson	TS	Tony Svensson
KAJ	Kurt Arne Johansson	ÖN	ÖN-Exkursion
KJo	Kristoffer Johansson		

Har du något att rapportera? Gör det gärna på vår hemsida!

Alcedo vill ha hjälp av dig att samla in uppgifter om fågelobservationer inom kommunens gränser. Vi vill ha observationer av ovanliga fågelarter för vår kommun, alla arter utanför den tid de normalt förekommer i landskapet, större sträckförekomst, anmärkningsvärt stora flockar, intressanta häckningar, återfynd av ringmärkta fåglar, tidiga vårobsar, sena obsar på hösten eller observationer som du tycker är särskilt notabla. Alla rapporter arkiveras för framtida behov.

Senaste inrapportering före nästa tryckning av Alcedo: 15 nov.

Rapportera dina obsar på vår hemsida www.orkelljunganatur.se eller via Svalan www.artportalen.se/birds/

Björn Herrlund

Sjögull i Örskelljunga kommun

Sjögull (*Nymphoides peltata*) är en vattenväxt som på sina håll i landet dragit till sig uppmärksamhet, framförallt beroende på sin förmåga att nästan explosivt breda ut sig i de vatten den trivs i. Arten är närmast släkt med vattenklöver (*Menyanthes trifoliata*) och härstammar från sydvästra Asien och mellaneuropa. Vanligast är den i Frankrike och sydöstra Storbritannien. I Skåne är den relativt sällsynt. Sjögull kan rota sig i sjöar, dammar och kanaler på ett djup ned till 2-3 meter. Dess flytblad är cirkelrunda med hjärtlik bas och breder ut sig på vattenytan likt näckrosblad. De enskilda bladen har en bredd på 3-10 cm och ifrån stjälken sträcker sig en markant gul blomkalk upp. Kronbladsflikarna är fransiga och själva insidan av blommorna är hårig. Att i juli och augusti besöka en sjö där arten sjögull fått starkt fäste är en säregen upplevelse. Då reser sig de gula, ca 3 cm breda blommornas stjälkar upp över vattenytan och färgar tätt bevuxna delar i ett starkt gult skimmer.

Namn och historik

Foto: Eva Persson

Enligt Nils Hylanders *Prima loca...* (1970) omnämns arten i Sverige första gången som gul nymfört i andra upplagan av Skånsk Flora (Nils Lilja 1870): som ”förwildad i dammar, Lunds bot. Trädg., Billinge n:o 7 (Liljas hem)” Andra namn som förekommit är sumpört och näckbläddring. I Skånes Flora (Weimarck 1963) står det om sjögull: ”växer i sjöar, dammar, inplanterad och naturaliserad; Snogeholmssjön och ån mot Sövdesjön, Saxån i V. Karaby (A. Nilsson 1948), mägerl-

grav n. om Rydebäck i Kvistofta (Lange 1930-44), Billinge (enl. Lilja Sk.Fl 1870), Stoby (Oredsson 1950-talet)”.

I dagsläget sägs sjögull vara utbredd i ett 40-tal sjöar och vattendrag i Sverige, varav ett tiotal ligger i Skåne. I norra Skåne har arten bl. a. etablerat sig i Svenstorpsjön (öster om Perstorp) och i Osbysjön. För 20-25 år sen gjordes i Mörrumsåns vattensystem några utplanteringar av sjögull i Brändeborgsfjorden och Hönshyltefjorden norr om Ryd. Härifrån har arten spridit sig på ett påtagligt sätt. Att arten förekommer även i Örskelljunga kommun har varit känt under en längre tid. Någon

större kraftinsats har dock, vad vi vet, inte gjorts för att följa upp hur arten etablerat sig och på sina håll starkt expanderat.

Stensåns Vattenråd har under senare tid lyft fram bekämpandet av sjögullsförekomster på sin dagordning och kontakter har även tagits mellan Vattenrådet och Örskell-

I Vita sjö täcker sjögull stora ytor. Foto: Zigge

ljunga kommun. De sjöar som har en expansiv förekomst av sjögull i vår kommun är Vita sjö och Gårdsjön vid Snapperup.

Naturvårdsgruppen i Örskelljunga kommun beslutade under våren att genomföra en översiktlig inventering av sjögull i de vattensystem som ansågs relevanta att undersöka. Detta innebar att Stensåns övre källflöden, som till stora delar just ligger i Örskelljunga kommun, skulle granskas med tanke på sjögull.

Den något nordligare grenen av källsystemet, med sjöarna Svarta sjö, Vita sjö och Gårdsjön (Krångelbygget), skulle kontrolleras, liksom den mer sydliga grenen med sjöarna Hultasjön, Gårdsjön (Järnbläst) och Krokasjön. Dessutom den nedströms liggande Vemmentorpasjön. Här nedanför redovisar vi det som inventeringen gav vid handen.

Metodik

Efterforskningar gjordes i huvudsak genom paddling i kanot runt respektive sjö. Några mer svåråtkomliga sjöar kollades enbart från land. Inventeringen genomfördes den

16/7 och 21/7 2014, medan kompletterande efterforskningar från land även gjordes den 20/7 och 22/7.

Paddlingen runt de olika sjöarna tog oftast bortåt en timmes tid, i något fall mindre. Vemmentorpasjön krävde däremot något längre tid. Observationer gjorda enbart från land har klara brister, men tillämpades mest vad gäller Krokasjön.

Vi bedömer att vi har fått en god uppfattning om arten sjögulls förekomst i de besökta sjöarna. Någon mer noggrann mätning av förekomsternas ytutbredning i Vita sjö och Gårdsjön (Järnbläst) har inte gjorts, men beväxta 100-meters rutor noterades med hjälp av GPS. Övergripande kartbilder har framtagits. I alla övriga sjöar har endast *avsaknad* av sjögullförekomster kunnat noteras.

Nedan finns nedtecknat något av resultaten från inventeringarna, paddlingarna i Vita sjö och Gårdsjön (Järnbläst).

Blomstjälkarna höjer sig några centimeter över vattenytan.

Foto: Janne Johansson

Resultat av inventeringen

Vita sjö - inventerad 16/7 2014. Sjögull växer rikligt i olika delar av Vita sjö. De tätaste bestånden finns i sjöns sydvästra del där arten under blomningstid färgar sjön starkt gul. Även i norra delen av sjön, framför sommarstugorna, finns sjögullsbestånd av olika täthet och omfattning. Denna utbredning fortsätter bort till badplatsen. Inga

sjögullsplanter hittades längs sjöns stränder i söder. Enligt uppgift från de närboende har arten expanderat än mer under senare år.

Gårdsjön (Snapperup) – inventerad 21/7 2014. Sjögull växer rikligt i stora delar av Gårdsjön. Arten förekommer i både täta och mer glesa bestånd över en stor sammanhängande vattenyta. Dock finns områden i öster och söder där växten till synes ännu inte etablerat sig.

Övriga sjöar. Ingen förekomst av sjögull kunde göras i de övriga besökta sjöarna; Svarta sjö, Gårdsjön (Krängelbygget), Kallrasjön, Hultasjön, Krokasjön, Vemmentorpasjön. Inventeringen av Krokasjön och Kallrasjön skedde från land. Positivt var dock fyndet av trubbnate (*Potamogeton obtusifolius*) i Gårdsjön (Snapperup) och flera fynd av flotagräs (*Sparganium gramineum*) i några av de andra sjöarna.

Olägenheter och bekämpning

Där sjögull trivs och får fäste brer den ut sig och bildar täta mattor av flytblad som är förankrade i botten med långa, smala och sega stjälkar. Bestånden är svåra att passera med båt och hart här omöjliga att simma genom. De omöjliggör också fiske. Trots sin relativa skönhet är sjögull oftast ett oönskat inslag i bad- och fiskesjöar.

Försök har gjorts att röja eller klippa bort bestånden. Det har snarast motsatt effekt, då sjögull effektivt sprids vegetativt med avklippta växtdelar. En bättre metod är då att minska tillväxten genom beskuggning. Man täcker bestånden under växtsäsongen med väl förankrade men flytande träramar med svart väv, material som är miljövänligt. Metoden kräver viss arbetsinsats, men är ändå relativt billig. Sådana försök pågår på flera håll, men har ännu inte utvärderats.

Införda och inkomna invasiva arter

Finns det icke önskvärda växtarter? Under senare tid har ett antal, sen ganska länge inkomna arter kommit i rampluset. Arter som anpassat sig bra i vårt land, alltför bra menar många. Ordet *invasiv* har blivit ett begrepp i naturvårdssammanhang. En myndighet som är djupt involverad i problematiken är Artdatabanken på SLU. Här finns flera välformulerade sammanfattningar av ämnet:

”Främmande arter är utan tvekan en viktig och helt integrerad del av svenskt jord- och skogsbruk. Främmande arter trivs och frodas i våra trädgårdar. Men främmande arter kan också vara ett bekymmer och i värsta fall ställa till stora problem. Vissa arter trivs helt enkelt för bra i sin nya miljö och kan expandera kraftigt och i samband med detta påverka inhemsk biologisk mångfald eller orsaka socioekonomiska skador. Sådana arter brukar kallas invasiva främmande arter.

En främmande art ska uppfylla flera kriterier för att betraktas som invasiv. Först och främst ska den transporteras från sitt ursprungsområde till ett nytt område. Förutom arter som sprids medvetet finns det flera andra spridningsvektorer (ballastvatten, fripassagerare på båt eller flyg, oavsiktligt via levande växtmaterial

etc.). Efter ankomst måste arten kunna etablera en livskraftig population. I de flesta fall är förhållandena sådana att förekomsterna blir tillfälliga. Ett fåtal arter lyckas både etablera sig och sprida sig till omgivande miljöer. Av dessa är det ett fåtal som kan klassas som invasiva och som orsakar problem i samband med spridning och populationsexpansion.”

Jättebalsamin. Foto Janne Johansson

finns omnämnd i litteraturen från Sverige redan under 1600-talet och lär ha tagits hit som medicinalväxt via klostren. Sjögull, som beskrivs mer på annan plats, togs till landet under andra halvan av 1800-talet.

Flera av de arter som man idag har besvär med på grund av dess förmåga att sprida sig togs ursprungligen in som prydnadsväxter. Detta gäller i princip för alla de uppräknade asiatiska växtarterna.

Från västra Himalaya kom jättebalsaminen till Sverige som odlad redan på 1840-talet och arten spreds inte minst genom att den länge ingick i fröhandlarnas sortiment. Den något oansenligare släktingen *blekbalsamin* kom några decennier senare, kanske oavsiktligt, även den in i landet. Vresrosen kommer från Östasien och Japan och planterades som sandbindare i Skåne redan från mitten av 1800-talet, men den första uppgiften om arten som förvildad kommer först från Lidingö 1918. *Jätteslide* och *parkslide* togs in som prydnadsväxter i Skåne under slutet av 1800-talet, men det är först några decennier senare som de angetts som förvildade i naturen. En annan mäktig art är ju *jättelokan*. Denna härstammar från Kaukasus och finns omnämnd redan i Nils Liljas *Skånsk flora* från 1870.

Janne Johansson & Leif Sigbo

Ett hav av Jungfru Marie nycklar eller en hagmark full med gran

Ett hav av blomstänglar möter oss när vi travar ut i markerna bakom Mattarpsgården. Ett hav av Jungfru Marie nycklar! Här reser sig mer än tusen blomax i rosa, lila eller mer dominerande vitt. Tänk er! Vi får det till i runda tal 1500 orkidéer. Oftast tätt, tätt. En överklig syn. Det är den 26 juni 2014.

Som bekant är förekomsten av växtrika, ogödslade gräsmarker en sällsynthet i vår del av landet. Ja, oftast är det svårt att hitta sådana vart man än vänder sig. Jag sätter på makroobjektivet, det ska bli närbilder. Men det är svårt att lägga sig på marken utan att bryta ner ett antal blomstänglar. Avtryckaren går varm. Knäpper, frossar i all ymnighe- ten. Som om jag skulle tycka att orkidéer är det enda som räknas. Tycker jag det? Nej, inte det. Hittar en del blad av slättegubbe, några överblommade granspiror. Ett över- givet strå av ängsstarr längre ner...

Vad är det som möter oss? Ett hav av orkidéstänglar. Men också en åker fylld med granplantor! Det möts vi av. Vi möts av vår tids olönsamhet, den att hålla liv i kultur- landskapet. Markerna har skiftat ägare. Man har ansökt hos länsstyrelsen om att få plantera igen både betes- och hagmarken med gran.

Du undrar vad som hänt, har länsstyrelsen haft några synpunkter? Nej, länsstyrel- sen har på något vis totalmissat de växtinventeringar som gjorts i området. Man har också missat att överhuvud upplysa den nye markägaren om områdets naturvärden. Trots att det finns med i bland annat naturvårdsplanen. Så tycks det vara. Mänskligt, men smått fatalt. Granplantorna på betesmarken ska sättas på plats under våren. Den-

na plantering tangerar också den lilla, koncentrerade orkidélokalen! Sprutan med Roundup har gått fram, ett antal barrträd sätts därefter på plats. Någon månad senare spirar orkidéerna upp bredvid de nyplanterade granarna. Tätt. Stänglarna med Jungfru Marie nycklar lyser triumfatoriskt och sammansvetsat. Granplantorna vet att deras tid ligger just om hörnet.

Ängssmygare. Foto: Perry Vigelsbo

Mycket kan falla mellan stolar-
na. I detta fall har de fridlysta or-
kidéerna ingen försvarsadvokat
på sin sida. Det spelar inte längre
någon roll att de under en månads
tid lyst med sin närvaro. Floralok-
alen och den intilliggande betes-
marken är till synes snart ett min-
ne blott. Fast våra naiva frågor
poppar upp likt svampar i höst-
mörkret.

Vem har sagt att tusen orkidéer
inte är mer värda än 50 granplan-
tor? Vem har sagt att det alltid är
vi i det tjugonde århundradet som
gör de bästa, de mest lyckade
framtidssatsningarna?

Janne Johansson

Men, det blev en fin sommar till sist...

På eftermiddagen den 24 juni föll haglet tungt över Örkelljunga med omnejd. Man trodde knappt sina ögon när det blev vintervitt på bara några minuter. Hagel med denna intensitet hör lyckligtvis inte till vanligheterna i våra trakter. På SMHI:s hemsida kan man läsa att rekordvikten på ett enda hagel är 1,02 kg från ett oväder i Gulganj i Bangladesh den 14 april 1986. I Sverige är rekordet 200 gram i Ramnäs den 4 juni 1953. Vid samma tillfälle sägs det ha förekommit hagel på 623 gram. Men för att rekordet skall gälla krävs foto med en utlagd linjal samt uppgifter om hur haglet vägdes, vilket saknades i sistnämnda fallet. Tänk på det ifall det skulle braka loss igen.

Hur bildas då hagel? Ett citat från SMHI beskriver det så här: *"Hagel bildas i cumulonimbusmoln vilka innehåller underkylda vattendroppar. I dessa moln förekommer kraftiga upp- och nedvindar. Haglet växer till genom att underkylda vattendropparna fastnar på det lilla haglet och fryser. Haglen åker jojo upp och ner med vindarna i molnet och fler underkylda droppar fastnar på haglet så att det växer till ännu mer. Ju kraftiga uppvindar desto större kan haglen bli. Delar man ett stort hagel mitt itu med en kniv kan man se att det påminner lite om en lök med lager på lager."*

Pär Svensson

Stenbrytare av rang

Stenmuren omger den gräsbevuxna vallen. Ovanpå delar av muren ligger stora stenblock upplagda, lite malplacerat kan man tycka. Sen flera årtionden är det mest gräs som odlas på våra gamla åkrar. Många åkrar bröts upp i samband med skiftena under början och mitten av 1800-talet, men även under halvsekklet därefter. Ofta brukar man hävda att Sverige hade som mest areal åkermark kring 1920-talet.

Denna artikel ska fokusera på bondens, odalmannens önskan om att stenfria sina åkrar. Detta kunde kanske göras när det var frågan om att avlägsna förhållandevis mindre stenar, sådana som man kunde bända, lyfta bort med egna krafter. Hästkrafter kom väl till pass när man med hjälp av ett s.k. stenas kunde dra bort det oönskade stenblocket.

Stubbrytaren kunde även användas som stenbrytare, men på många håll kom man att använda dynamit för att spränga loss, spränga bort stora stenblock. Ibland kanske man bara sprängde bort ovandelen på de stora blocken. En nymodighet som infann sig på 1940-/50-talet var den att det här och var fanns enstaka entreprenörer som lärt sig konsten att med hjälp av motorkraft lyfta upp och köra iväg både de mindre men framförallt de mer mäktiga stenblocken. I våra trakter var Gösta Johansson från Lemmeshult (Florshult) den som mest av alla visade framfötterna.

Denna artikel grundar sig på en intervju jag gjorde med Gösta den 9 april 2008. Hans hustru Birgit har också gett ytterligare en del uppgifter. Gösta dog 2012. Dessutom har jag saxat in en del stoff som jag fått mig till del av några olika lantbrukare och lantbrukarsöner i trakten.

Gösta Johansson i Lemmeshult

östa Johansson föddes i Lemmeshult 1925, hans föräldrar hette Selma och August Johansson. Selma reste redan som 15-åring över till Amerika och stannade där under hela 25 år, men kom till slut tillbaka till helandet och hemorten. Gösta hade två bröder, Valdemar (Valde) och Yngve. Skolåren genomfördes i Mattarps och Tockarps skolor.

Gösta med medarbetare. Foto: Privat

Redan som 14-åring började Gösta jobba på smedjan i Sjöalt som ägdes av Johan Hansson. I början ägnades mycken tid åt att laga cyklar, men under krigsåren tillverkades många källkar för hästtransport av timmer, drar sig Gösta till minnes.

En annan viktig arbetsuppgift var att lägga järnringar på den tidens vagnshjul. Ofta var det den vanliga arbetsvagnen som behövde renoveras, den man brukade kalla "mögbonavagnen". I Sjöalt tillverkades sådana vagnar. Men även Kristiansson-smederna i Örkelljunga var vagnmakare och till den skaran kunde också Eskilanders och Enberg i Ringarp räknas, liksom Håkan Andersson i Sandsjöholm. Gösta minns också att Nore Svensson i Lemmeshult hjälpte till med att lägga järnringar på trähjulen.

En säregen konstruktion från den tiden var de s.k. ”bilavagnarna”, ett slags arbetsvagnar. Själva träverket gjordes nu som då av en vagnmakare, men däremot köpte man in gamla, pensionerade bilar och använde bilhjulen därifrån. Det blev en klar modernisering att ha gummihjul på arbetsvagnen istället för smalare, hårda, stålbelagda hjul.

Den ombyggda lastbilen

Stenbrytaren. Stenuppdragaren. Så kan man väl sammanfatta en viktig del av Gösta Johanssons liv. Men hur startade denna verksamhet? Vid kaffebordet berättar Gösta hur han och hans Birgit (de gifte sig 1957) ibland åkte runt uppe i Småland på motorcykel. Där såg de hur en person konstruerat en speciell ”lastbilsmaskin”, en stenbrytare att användas för att lyfta upp och köra iväg stenbumlingar. ”Ja, en så’n ska jag själv tillverka”, tänkte och sa Gösta. Och så blev det också.

Den ombyggda lastbilen används som motvikt. Foto: Privat

Gösta kom över en lastbil med kraftig motor, modell Volvo. Därefter fick han framskaffa grova, kraftiga balkar, vilka skulle svetsas fast som nytt flak. Sen monterades en stålkran, vajerkran i ändan på ekipaget. Hela svetsningsjobbet gjorde Gösta uppe i Nore Svenssons smedja. Allt kom efterhand på plats. Detta blev alltså starten till ett långt, tråget arbete med att befria bönderna från de stora stenblock som hindrade dem i odlingsarbetet. Vi är nu framme i 1950-talet, en intensiv stenbrytarperiod. Merparten av detta stenarbete genomfördes efter det att höet bärgats och säden skördats, ja, sen kunde man hålla på mest hela hösten och ibland även under några vårmånader med sitt stenuppdragarvärv.

Artur Nilsson från Stackarp (Kungsbygget) var en av de få verkliga konkurrenterna till Gösta Johansson vad gällde stenuppdragningen. Artur kom också att inneha en

stenbrytare modell kranlastbil. Göstas yngre bror Valde bedrev en kortare tid en liknande verksamhet, liksom Bertil Friberg med rötter i Ljungaskog. Brodern Valde hjälpte Gösta under någon tid, med att sköta hålbörningen av stenblocken med hjälp av kompressor. Men oftare var det istället Leif Jonsson från Mörkhult eller John Bengtsson i Florshult som fick sköta den sysslan.

Gösta blev alltså mycket anlitad på gårdarna i trakten. På en fråga svarar han att han brutit bort sten ända nere vid Kopparhatten, förbi Ljungbyhed och upp till Hinneryd i Småland och bort till Våxtorp i Halland. När vi i arbetet med Kulturlandskapet i kommunen (i Regionmuseets regi) besökt olika gårdar utspridda i de många byarna (ca 86 byar), så slogs man på många håll av de stora stenblock som lite ”eget” reste sig över de för hand upplagda stengårderna. På de flesta håll är det med största sannolikhet Gösta Johansson som varit framme och stått för stenbrytandet - under en höstmånad på 1950- eller kanske 60-talet.

Hur gick själva arbetet till?

Arbetet med att ta upp bondens stenblock gick i princip till så här. I förväg hade de stenar som skulle lyftas bort markerats på något vis. Detta var förstas lantbrukarens uppgift. När sen Gösta med medhjälpare anlände körde man först fram till stenen med en traktor dragandes på en kompressor. Uppgiften var nu att borra ett eller ibland flera hål i de stora stenblocken. I dessa ett par cm vida hål slogs så en dubb på bortåt 10 cm ner, varefter man kilade fast densamma med någon form av bleck. I toppen på dubben var en kraftig ögla monterad. Nu var stenblocket färdigt för upptagning.

Göstas ombyggda, helförvandlade lastbil kom så att backas fram till stenblocket. Ekipaget kan ses från olika vinklar på de bilder vi har med i denna artikel. Lastbilshytten, de kraftiga balkarna, det bakåtflyttade hjulparet, stålkranen. Och en kraftig vajer att spela upp stenblocket med. Vajern med sin kraftiga dragkrok kopplades så ihop med den fastkilade ögla, varefter Gösta kunde börja veva upp sitt stenblock. Ibland användes också några korta kättingar för att angöra blocket från flera håll.

Så här beskriver Sven-Erik Svensson i Ringarp hur han som barn fick uppleva äventyret: ”Det var en häftig upplevelse att se när man skulle lyfta en sten som satt hårt. Kranbilen var visserligen ganska tung men när Gösta försökte lyfta en stor sten kunde framändan resa sig i 45 grader. Uppkommen i det uppresta läget frikopplades kranvajern och framvagnen föll ner. Men precis innan den nått mark kopplades vajern fast igen, anordningen ryckte till och stenen kom förhoppningsvis loss – och

sen hissades stenen upp. Man såg att Gösta njöt av sitt jobb! Och vi som barn stod i sin tur och tittade på och tyckte det var en upplevelse utan dess like!”

Per och Börje Gustafsson i Spång berättar i en annan intervju: ”Det var något av höstens höjdpunkt när Gösta och Valde kom. Som barn ville man vara med och se när maskinen jobba. Det gick undan!” Per nämner att någon fick slå i bleck för att hålla fast pluggen, oftast räckte det med ett bleck. Gösta hade blivit något av en specialist... När han så skulle backa iväg med stenen kunde han ta lite fart och när han så kom till åkerkanten lät han vajern rusa iväg med stenen så den kom att lägga sig en bit bort... Detta gjordes med god precision.

200 stenhålor att fylla med jord

Foto: Privat

Man förstår av åsna vittnen att det gick undan värre ute på åkrarna, betesmarkerna. Gösta nämner att det kunde hända att han hann med bortåt hundratalet stenar under en och samma dag. Under alla förhållande var det många tidigare jordfasta stenblock som med hjälp av knycken från stenuppdragarekipaget med ens rycktes upp och förpassades vidare till åkerkanten.

Börje Gustafsson i Västra Spång berättar att Gösta Johansson en höst drog bort över 200 stenar i ett område de kallade *Hysskebacken*. Och då blev det följdriktigt över 200 ”nyttillverkade” stenhålor att fylla med jord, ett drygt arbete. Börje minns detta slit, man grävde med spade och hackade med korp, lastade för hand och fyllde på så vis jord i de uppkomna hålor... Jorden kunde tas från nån tidigare skapad slänt eller lite var som.

Det är inte svårt att förstå att efterarbetet i form av jordpåfyllning i stenhålorna blev ett drygt, kämpigt arbete som skedde helt för hand. Gösta nämner att man i de ”kratrar”

som bildades efter de stora stenblocken och ibland först fylldes på med småsten. Men sen fick det ju bli jord av något slag.

Att Gösta med ekipage även kunde dra bort omfångsrika stenbumlingar syns inte minst på några av bilderna här intill. Flera ton tunga stenar kunde dras upp i samma veva eller som Gösta sa: ”Lastmaskinen klarade utan problem vikter på upp till 10 ton – om bara åkern höll så?”

Stenuppdragarprojekten var på den tiden sponsrade av staten, bidrag utgick ibland både för stenuppdragningen och hålifyllningen. Kostnaden för att anlita Gösta var i början 2 kr per sten, en summa som efterhand steg till 2:50 och 3 kr och slutligen kostade stembortforslingen 4 kr per sten. Priset var samma för alla stenar. Det var ju i princip samma jobb oberoende storleken! Gösta påminner sig att en vandringlärare Larsson från Örkelljunga hade viss översyn över det bidragsberättigade arbetet. Och Per Gustafsson, V. Spång, minns att någon med namnet Kullberg en tid hade en liknande uppgift. Hur många stenar hade i verkligheten dragits bort.

Kattfoten i Tockarpsängen

Denna lilla artikel ligger väl i brytningen mellan studiet av kultur- och naturlandskapet. En backspegelhistoria där de hålförsedda stora stenblocken sätts i sitt nordvästskånska sammanhang. Idag tycks ju kulturlandskapet vara inne i en långvarig omställningsperiod. Den uppgång som det senaste kriget och de därpå kommande årtiondena medförde blev också en stembrytningstid. Men på en del håll så dröjde det sen inte länge förrän den stembefriade åkern istället kom att granplanteras – kanske även det med bidrag från staten!

Förr var en art som kattfot känd av gemene man, växande ute på skogsbetet eller på en ogödslad hagmark. 2014 sågs ett kvarvarande, mindre antal blomstänglar av arten växa på ett stort, flackt stenblock nere på en äng i Tockarp, nära Stensån. Detta är numera den enda kända kattfotlokalen i kommunen! Betesmarken den växer i är rik på stenblock. Många sådana stenar drog Gösta upp med sitt lastbils ekipage. Men denna kattfotens sista utpost var nog en gräsmark av ett mildt talat hopplöst slag. Här låg stenarna väl tätt, kan man tycka.

Stenblock och rationellt odlingsarbete går knappast så bra ihop. Men småbiotoper i en betesmark, f. d. ängsmark, kan bli till glädje för många växter och insekter. De udda markerna i ett kulturlandskap kan ur vissa aspekter vara väl så viktiga som de rationellt skötta. Om man ser det med den biologiska mångfaldens ögon.

Janne Johansson

Takstickehyvel och bihus

Under ett flertal år har vi genomfört cirkelträffar med kulturlandskapet som tema. Olika byar har besökts och deltagarna har gett innehåll till vandringarna. Ett flertal LRF:are har till vår glädje deltagit, likaså ett aktivt gäng harbäckshultare.

I år blev det av olika anledningar enbart två byavandringar och en annorlunda vandring uppe på Hallandsåsen. Några korta meningar kan vara på sin plats.

Den 14 maj blev tio vetgiriga guidade av Allan Enolfsson och Rune Palm i den långsträckta byn Stivelsmosse, strax intill Harbäckshult. Vi fick höra hur det förr i tiden funnits ganska stora ljunghedar i trakten och detta drog inte minst Palm-släktingarnas många bisamhällen nytta av. I anslutning till ljunghedarna höll storspoven till. En fågelart som numera bara lyser med sin frånvaro.

Vi beskådade också grunden för en enkel backstuga, där den säregne Karl Hendel bott. Förr ville man ofta vara självförsörjande i så stor utsträckning som möjligt och Hendel odlade därför både fruktträd som tobak för eget bruk. Efter hans död kom man att instifta några premiefonder för slöjd och fruktodling i hans namn.

Den 21 maj blev det istället en rundvandring i Porkenahult, byn mellan Smedhult och Onsen. Denna gång blev det Inger Neuman som ställde upp som vår ciceron, förstärkt med maken Gunnar Blomberg och grannen Åke Bengtsson. De täta hasselbuskagen längs några av åkerfälten blev

Bihuset i Porkenahult

ett samtalsämne. Här kanske nötkräkorna går i skytteltrafik under höstmånaderna. Platsen för en takstickehyvel, lite vid sidan av vägen mot Sönder Össjö, blev ett annat besöksmål. Inger nämnde att hennes far varit med om att ställa platsen i ordning. Mycken diskussion fördes om än det ena, än det andra. För några år sen kalasade ett lodjur på traktens rådjur.

Närmre gårdsbebyggelsen stannade vi till vid en garageliknande byggnad. Det var ett f. d. bihus längs vägen mot Lönnsjöholm. Avslutningsvis besöktes trädgården till

Egon Karlssons hem. Här fanns apclar av olika slag, en snöbollsbuske och mängder med blåsippor och påskliljor.

Takstickehyveln drevs med vattenkraft

De två byavandringarna utökades med ytterligare en träff den 12 juni, en exkursionsutflykt till Ekereds naturreservat i höjd med Hasslöv – men en bra bit upp på åsen. Det var Naturskyddsföreningen i södra Halland, Hallands Botaniska förening och länsstyrelsen som gemensamt stod bakom arrangemanget. Anlitad ciceron var arkeologen Per Connelid.

Först stannade det stora sällskapet, ett 60-tal personer, till vid synliggjorda stensträngar och bandparceller (terrasser) vilka tillkommit under tidig medeltid. Därefter lade vi tid på en rundvandring i själva reservatet. Finast att bese var det ca 2 ha stora ängspartiet längst in, ett extremrikkärr. Ett märkbart fint området med Jungfru Marie nycklar, (kärrknipprot, ej synlig än), gökblomster, smörbollor, ängs- och loppstarr m. m. Källblekvide, en rödlistad liten buske sågs med 2-3 ”grenar”. Hela ängen slås i länsstyrelsens regi med hjälp av slätterbalk på sensommaren.

Text: Janne Johansson Foto: Perry Vigelsbo

I svampskogen

Röd flugsvamp

Hätta

Gullhorn

Blomkålssvampen växer på tall

Foto: Perry Vigelsbo

Slätter i Spångabygget och Ramnekärr

Under två kvällar i början av augusti genomfördes den traditionella slättern av ängarna i Spångabygget och Ramnekärr. Villiga slätterkvinnor och slätterkarlar nyttjade liarna med god skicklighet och bidrog till att arbetet kunde utföras på ett bra sätt.

Ängen i Spångabygget var som vanligt den äng som slogs först, nämligen den 31 juli. Vi har nu tagit hand om detta slätterarbete i mer än 20 år. Nio personer ställde denna kväll sin tid till förfogande och arbetsgången var den att övre delen av den stora sluttningen först avslogs. När liarna letat sig längst ner i den blöta och tuvrika marken återstod även den blåtåtelrika sluttningen på andra sidan den lilla bäcken.

Arbetaren är ju värd sin lön och denna bestod av dryck under arbetet i form av juice och öl och av en smarrig äppelpaj och en god sockerkaka när allt låg slaget efter drygt två timmar. En annan slags lön för mödan var allt slättersnack man fick på köpet. Något som kan vara nog så viktigt. Veckan efter bars de avslagna gräsen och örterna bort från ängen.

Knappt två veckor senare var vi fem personer från ÖN som hjälpte till med att slå Unossons äng i Ramnekärr. En kraftig åskskur under eftermiddagen hade på lagom sätt ”friskat” upp ängen varvid arbetet gick en aning lättare. Ramnekärrsängen är ju på flera sätt väldigt olik sidvallsängen i Spångabygget. Marken är i stort mycket torrare och kan närmast kallas en svinrotsäng.

Utmärkande för Ramnekärrs hårdvall är dessutom att en stor mängd Jungfru Marie nycklar har etablerat sig här (bort mot 175 ex.), liksom ett stort antal grönvita nattvioler. Det speciella darrgräset finns på båda ängarna och det lär gynnas av ängsskötsel.

Slätterarbetet genomfördes nere i Ramnekärr på så vis att de liefördesda personerna gick i en rad efter varandra, slag efter slag. Avslutningen var även den av traditionellt snitt och bestod i att Bente Unosson utspisade ”skördearbetarna” med smörgåsar på hembakat bröd. Det smakade mycket gott!

Janne Johansson

Ny lokal för den rödlistade torvlöparen

I Örskelljunga mellan själva samhället och Hjelmsjövik finns en gammal skogsbeklädd torvmosse som i yttersta kanten mot väster öppnar upp sig i ett öppet torvfläcksområde ca 30x10 meter. Här finns stora nakna och fuktiga torvtytor med ljung och gräs i kanterna och lite ljung och grästuvor i det annars ganska sterila torvfläcksområdet. Under vinterhalvåret står området ofta helt eller delvis under vatten.

Jag hade ”spanat in” området under en längre tid då jag denna försommar 2014 beslutade att ”ta mig en närmare titt”. Den 9/6 och 10/6 som var två soliga och mycket varma dagar fann jag 3 exemplar (2 ex 9/6, 1 ex 10/6) av den sällsynta torvlöparen, *Bembidion humerale*, löpande på ganska fuktiga torvtytor i detta område.

Torvlöparen är upptagen på rödlistan som sårbar (VU) och sedan 1950 endast funnen på ett fåtal lokaler i Skåne, Halland och östra Småland samt på Gotland. Utdikning och exploatering av torvmossar samt igenväxning av öppna torvtytor är dess främsta hot! Dagens intensiva brytningsformer ”utrotar” sådana här torvfläcksområden. Igenväxning med ljung, gräs, tuvull och senare sly och skog omintetgör dessa biotoper på andra håll.

Torvlöparen är en mycket liten jordlöpare, bara 2,6–3,0 mm lång. Den är svart, ganska blank med en gulaktig fläck vid skuldran men ingen vid spetsen. Benen är gulbruna med mörkare lår. Den starkt hjärtformade halsskölden med framstående bakhörn i kombination med ljus fläck bara vid skuldran skiljer den ganska lätt från andra *Bembidion*-arter.

Den ser blank ut, den lilla torvlöparen, där den snabbt kilar omkring på den fuktiga, nakna torven. Detta torvfläcksområde borde skyddas från igenväxning och eventuell exploatering. Tydligt är torvlöparen en ”kräsen” art vad gäller biotopval då jag aldrig funnit den på andra liknande lokaler. Inte ens på Svenskemyr med sina öppna, stora torvfläcksområden.

Nils-Ove Z. Lindman

Styrelse, avgifter m. m.

Örskelljungabygdens Natur krets av NF

Ordförande	Patric Carlsson, Harbäckshult 1654, 286 91 Örskelljunga, 070-744 35 50, carlsson_patric@yahoo.com
Vice ordförande	Janne Johansson, Ingas väg 7, Ö. Ringarp, 286 91 Örskelljunga, 0435-501 31, janne_ringarp@telia.com
Kassör	Leif Sigbo, Bjäregatan 3, 286 31 Örskelljunga, 0435-522 32, leif.sigbo@telia.com
Sekreterare	Eva Persson, Ingas väg 7, 286 91 Örskelljunga, 0708-30 14 27, evahenny@hotmail.se
Ledamot	Björn Herrlund, Ekorstigen 3, 286 35 Örskelljunga, 0435-527 64, bjornherrlund@gmail.com
Ledamot	Lena Ottosson, Hässleholmsvägen 47, 286 35 Örskelljunga, 0435-511 03, lena@ottosson.net
Ledamot	Christer Sandén, Bladvägen 2, 286 72 Åsljunga, 0435-46 05 38, christer.sanden@orskelljunga.com

Medlemsavgifter för år 2014

295 kr	Medlem i Naturskyddsförening (NF), Naturskyddsföreningen i Skåne och Örskelljungabygdens Natur. Du får tidningen ”Sveriges Natur” i färg, med normalt sex nummer per år och med en upplaga på 200 000 samt Alcedo tre gånger per år.
365 kr	Familjemedlemskap i NF (fritt antal medlemmar på samma adress). Naturskyddsföreningen (NF): Postgiro 90 19 09-2.
150 kr	Lokal medlem i Örskelljungabygdens Natur. Vilket innebär att medlemsavgiften täcker framtagningen och distributionen av tidningen Alcedo tre gånger per år. Örskelljungabygdens Natur: Bankgiro nr 617-8792.

Har du e-post eller tillgång till Internet, finns stora möjligheter till ytterligare information. Skicka ett brev till info@naturskyddsforeningen.se och fråga vad de kan erbjuda!

Studieförbundet är det studieförbund som vi i Naturskyddsföreningen utnyttjar vid anordnande av studiecirklar. Distriktskontor finns i Hässleholm (0451-140 90) och därifrån kan vi även få stöd till täckandet av föredragskostnader samt till tryckandet av exempelvis denna medlemstidning.

www.orskelljunganatur.se

Beta Tryck 070-555 91 33